



Acte de la Confédération de Varsovie (1573)

# **La Confédération de Varsovie (1573) et la tolérance religieuse**

**Tolérance et exclusion en Europe du XVIe siècle à nos jours**

**COLLOQUE INTERNATIONAL**

**MARDI 11 ET MERCREDI 12 FÉVRIER 2025**

BIBLIOTHÈQUE POLONAISE DE PARIS (l'auditorium)  
6, QUAI D'ORLÉANS 75004 PARIS

**JEUDI 13 FÉVRIER 2025**

SORBONNE-UNIVERSITÉ (salle des actes)  
1, RUE VICTOR COUSSIN 75005 PARIS

**INSTITUT BIBLIOTHÈQUE POLONAISE DE PARIS • SOCIÉTÉ HISTORIQUE ET LITTÉRAIRE  
POLONAISE**

6, quai d'Orléans - 75004 Paris  
[www.ibpp.eu](http://www.ibpp.eu)

## Première journée / Dzień pierwszy (11.02.2025)

Bibliothèque Polonaise à Paris (l'auditorium)  
6 Quai d'Orléans, 75 004 Paris

**9.45** – Ouverture / otwarcie obrad: **Maciej Forycki, Zygmunt Lalak** – vice-président de la recherche de l'Université de Varsovie / Prorektor Uniwersytetu Warszawskiego ds. Badań

Président de séance / moderator sesji : **Richard Butterwick-Pawlikowski**

**10.00–10.20** Introduction aux travaux / wykład inauguracyjny : **Daniel Tollet** (Paris) : *L'évolution de la notion de « tolérance », dans le monde chrétien, jusqu'à la Confédération de Varsovie (1573)* (Kształtowanie się pojęcia „tolerancja” w świecie chrześcijańskim do konfederacji warszawskiej w 1573 roku)

**10.20–10.40** Présentation de l'acte de la Confédération de Varsovie conservé aux Archives centrales de Varsovie / Prezentacja aktu konfederacji warszawskiej przechowywanego w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie : **Lucyna Harc** (Varsovie / Wrocław)

**Pause café / Przerwa kawowa 10.40–11.00**

### **Autour de l'acte de la Confédération au XVI<sup>e</sup> siècle / Wokół aktu konfederacji w XVI wieku**

Président de séance / moderator sesji : **Christine Lebeau**

**11.00–11.20** **Maciej Ptaszyński** (Varsovie) : *O drogach kompromisu. Opór katolickiego duchowieństwa wobec konfederacji warszawskiej w czasie elekcji 1573–1574* (Sur les voies du compromis : Résistance du clergé catholique à la Confédération de Varsovie lors des élections de 1573–1574)

**11.20–11.40** **Dariusz Kuźmina** (Varsovie) : *Stanisław Karnkowski wobec konfederacji warszawskiej 1573 roku* (Stanislas Karnkowski et la Confédération de Varsovie de 1573)

**11.40–12.00** **Wioletta Pawlikowska** (Varsovie) : *Tolerancja, równouprawnienie, wolność religijna czy pokój? Konfederacja warszawska (1573) w Wielkim Księstwie Litewskim i Koronie Polskiej do połowy XVII wieku* (Tolérance, égalité des droits, liberté religieuse ou paix ? La Confédération de Varsovie (1573) dans le Grand-Duché de Lituanie et la Couronne jusqu'à la moitié du XVII<sup>e</sup> siècle)

**12.00–12.20** **Marzena Liedke** (Białystok) : *Czy szlachta prawosławna Rzeczypospolitej skorzystała na postanowieniach aktu konfederacji warszawskiej?* (La noblesse orthodoxe de la République des Deux Nations a-t-elle profité de l'acte de la Confédération de Varsovie ?)

**12.20–12.40** **Gaetano Platania** (Rome) : *Simone Pietro Simoni de Lucques : un hérétique dans la « tolérante » Rzeczpospolita de Stefan Bathory* (Simoni Pietro Simoni : heretyk w « tolerancyjnej » Rzeczypospolitej czasów panowania Stefana Batorego)

Discussion / Dyskusja **12.40–13.05**

**Pause déjeuner / Przerwa obiadowa 13.05–14.30**

### **Autour de la tolérance dans la République de Deux Nations Pluriconfessionnelle au XVII<sup>e</sup> siècle / Wokół tolerancji religijnej w XVII Wiek w wielowyznaniowej Rzeczypospolitej Obojga Narodów**

Président de séance / moderator sesji : **Ferenc Tóth**

**14.30–14.50** **Andrzej Korytko** (Olsztyn) : *„Aby rozróżnieni w nabożeństwie [...] w pokoju zachowani byli” – kilka uwag o tolerancji w siedemnastowiecznej Rzeczypospolitej* ( « Afin que ceux qui se distinguent par leur culte [...] soient préservés dans la paix » : Quelques remarques sur la tolérance dans la République des Deux Nations du XVII<sup>e</sup> siècle)

**14.50–15.10** **Mariusz Sawicki** (Opole) : *Tolerancja religijna w Wielkim Księstwie Litewskim od XVI do początku XVIII stulecia. Refleksje badawcze* (La tolérance religieuse dans le Grand-Duché de Lituanie au début du XVIII<sup>e</sup> siècle : Réflexions de recherche)

**15.10–15.30** **Laurent Tatarenko** (Varsovie/Paris) : *Droit de patronage et libertés religieuses : le cas de la communauté ruthène de la grande-principauté de Lituanie au XVII<sup>e</sup> siècle* (Prawo patronatu i wolności religijne. Przypadek wspólnot ruskich Wielkiego Księstwa Litewskiego w XVII wieku)

Discussion / Dyskusja **15.30–15.45**

**Pause café / Przerwa kawowa 15.45–15.55**

Président de séance / moderator sesji : **Laurent Tatarenko**

**15.55–16.15** **Maciej Jasiński** (Varsovie) : *Tolerancja i nauka – przypadek braci polskich w XVII wieku* (Tolérance et science – le cas des Frères polonaise au XVII<sup>e</sup> siècle)

**16.15–16.35** **Chantal Grell** (Versailles) : *Le dialogue amical entre le luthérien Hevelius et les Pères jésuites* (Przyjacielski dialog między luteraniskim Heweliuszem a jezuitami)

**16.35–16.55** **Alessandro Boccolini** (Viterbe) : *La tolérance religieuse à l'époque de Jan III Sobieski : Le cas complexe d'Innocenty Wynnycykj – Jan Malachowskyj dans les documents d'archives inédits conservés à la Sacrée Congrégation de Propaganda Fide* (Tolerancja religijna w epoce Jana III Sobieskiego : Skomplikowany przypadek Innocentego Winnickiego – Jana Małachowskiego w dokumentach archiwalnych przechowywanych w Świętej Kongregacji Rozkrzewiania Wiary / Sacra Congregazione de Propaganda Fide)

**16.55–17.15** **Igor Kraszewski** (Poznań) : *Tolerancja w praktyce parlamentaryzmu lokalnego. Sejmik średzki wobec wolności wyznaniowych od 1572 do 1696 roku* (La Tolérance dans la pratique du parlementarisme provincial. La diétine de Środa et les libertés confessionnelles de 1572 à 1696)

Discussion / Dyskusja 17.15–17.35

Président de séance / moderator sesji: Lucien Bély

17.35–17.55 Daniel Tollet (Paris) : *Les minorités religieuses en Pologne (Arméniens, juifs et karaites) à la époque de la Contre-Réforme* (Mniejszości religijne w Rzeczypospolitej (Ormianie, Żydzi, Karaimi) w dobie kontrreformacji)

17.55–18.15 Piotr Guzowski, Marzena Liedke, Radosław Poniak (Białystok) : *Małżeństwa mieszane w wielowyznaniowym społeczeństwie Rzeczypospolitej* (Mariages mixtes dans la société multiconfessionnelle de la République des Deux Nations)

Discussion / Dyskusja 18.15–18.25

## Seconde journée / Dzień drugi (12.02.2025)

Bibliothèque Polonaise à Paris (l'auditorium)  
6 Quai d'Orléans, 75004 Paris

### *Lumières et tolérance / Oświecenie i tolerancja*

Président de séance / moderator sesji : **Maciej Forycki**

**10.30–10.50 Michel Marty** (Paris) : *Regards français sur la tolérance polonaise au siècle des Lumières* (Polska tolerancja w epoce oświecenia z perspektywy francuskiej)

**10.50–11.10 Ferenc Tóth** (Budapest) : *La tolérance religieuse dans la pensée du prince François II Rákóczi (1676–1735)* (Tolerancja religijna w myśli księcia Franciszka II Rakoczego (1676–1735))

**11.10–11.30 Tomasz Ciesielski** (Opole) : *Między próbą odsunięcia niekatolików od życia publicznego w Rzeczypospolitej a obroną dziedzictwa konfederacji warszawskiej* (Entre la tentative pour éliminer les non-catholiques de la vie publique de la République des Deux Nations et la défense de l'héritage de la Confédération de Varsovie)

Discussion / Dyskusja 11.30–11.45

### Pause déjeuner / Przerwa obiadowa 11.45–13.15

Président de séance / moderator sesji: **Chantal Grell**

**13.15–13.35 Filip Wolański** (Wrocław) : *Idea tolerancji w świadomości społecznej mieszkańców Rzeczypospolitej w XVIII wieku a pamięć o konfederacji warszawskiej w świetle piśmiennictwa historycznego* (L'idée de tolérance dans la conscience sociale des habitants de la République des Deux Nations au XVIIIe siècle et la mémoire de la Confédération de Varsovie à la lumière des écrits historiques)

**13.35–13.55 Joanna Orzeł** (Łódź) : *Cyclopædia – Encyclopédie – Zbiór potrzebniejszych wiadomości o sprawach wyznaniowych w Rzeczypospolitej Obojga Narodów* (Cyclopædia – Encyclopédie – Recueil des informations le plus nécessaires sur les questions religieuses dans la République des Deux Nations)

**13.55–14.15 Horia-Victor Lefter** (Bordeaux) : *Renouer avec la tolérance en Pologne-Lituanie : le rôle de la franc-maçonnerie dans la construction du nouveau citoyen dans la deuxième moitié du XVIIIe siècle* (Odnowa tolerancji w państwie polsko-litewskim: rola masonerii w budowaniu nowego obywatela w drugiej połowie XVIII wieku)

**14.15–14.35 Richard Butterwick-Pawlikowski** (Londres) : *Porównanie tolerancji religijnej w Rzeczypospolitej Obojga Narodów za Stanisława Augusta (1764–1795) i w monarchii habsburskiej za Józefa II (1765–1790)* (Comparaison de la tolérance religieuse dans la République des Deux Nations sous Stanislas Auguste (1764–1795) et dans la Monarchie des Habsbourg sous Jozef II (1765–1790))

Discussion / Dyskusja 14.35–14.55

### Pause café / Przerwa kawowa 14.55–15.05

### *La Contre-Réforme et la tolérance au XVIIIe siècle / Kontrreformacja i tolerancja w XVIII wieku*

Président de séance / moderator sesji: **Igor Kraszewski**

**15.05–15.25 Christine Lebeau** (Paris)

**15.25–15.45 Andrea Mariani** (Poznań) : *“Raj dla heretyków”. Kolegium jezuickie w Słucku w środowisku wielowyznaniowym* (“Un paradis pour les hérétiques”. Le collège jésuite de Słuck dans un environnement multiconfessionnel)

**15.45–16.05 Serhij Seryakov** (Kharkiv) : *Czynnik konfesyjny w życiu szkół jezuickich na wschodzie Prowincji Polskiej Towarzystwa Jezusowego w drugiej połowie XVII wieku* (Le facteur confessionnel dans la vie des écoles jésuites à l'est de la Province de Pologne de la Compagnie de Jésus dans la seconde moitié du XVIIe siècle)



**16.05–16.25 Éric Suire** (Bordeaux) : *Les assemblées du clergé de la province de Bordeaux et la question protestante au XVIIIe siècle* (Zgromadzenia duchowieństwa prowincji Bordeaux i kwestia protestancka w XVIII wieku)

**16.25–16.45 Marguerite Figeac** (Bordeaux) : *Tolérance et éducation de Rabaut Saint-Etienne à Ferdinand Buisson (1787–1886)* (Tolerancja i edukacja od Rabaut Saint-Etienne'a do Ferdinanda Buissona (1787–1886))

Discussion / Dyskusja 16.45–17.05

Présentation du livre *The End Of The Soviet World? Essays on Post-Communist Political and Social Change*, éd. Paweł Kowal, Georges Mink, Iwona Reichard, preface Richard Butterwick-Pawlikowski / Prezentacja książki *The End Of The Soviet World? Essays on Post-Communist Political and Social Change*, red. Paweł Kowal, Georges Mink, Iwona Reichard, wstęp Richard Butterwick-Pawlikowski

## Troisième journée / dzień trzeci (13.02.2025)

Sorbonne (salle des actes)  
1, rue Victor Cousin, 75005 Paris

### *Les contrastes du XIXe siècle / Kontrasty XIX wieku*

Président de séance / moderator sesji : **Frédéric Dessberg**

**10.00–10.20 Inga Walc-Bezombes** (Paris) : *Les études sur le Coran des orientalistes polonais en France dans les années 1840–1848* (Studia nad Koranem prowadzone przez polskich orientalistów we Francji w latach 1840–1848).

**10.20–10.40 Iwona Pugacewicz** (Varsovie/Paris) : „*Pielgrzymka żydowska i nasza pielgrzymka to jedno i to samo...*”. *Romantyczny dyskurs o tolerancji w świetle postaw Wielkiej Emigracji* (Le pèlerinage juif et notre pèlerinage sont une seule et même chose...! Le discours romantique sur la tolérance à la lumière des attitudes de la Grande Émigration)

**10.40–11.00 Veronica Granata** (Liège) : *Le débat sur la tolérance religieuse dans l'Italie du Risorgimento (1860–1870)* (Debata na temat tolerancji religijnej we Włoszech okresu Risorgimento (1860–1870))

**11.00–11.20 Paola Ferruta** (Berlin) : *Pluralité religieuse et tolérance à Lwów et à Trieste entre 1782 et 1848 : Un nouveau regard sur les communautés juives dans l'Empire autrichien* (Pluralizm religijny i tolerancja we Lwowie i w Trieście w latach 1782–1848. Nowe spojrzenie na społeczności żydowskie w Cesarstwie Austriackim)

Discussion / Dyskusja **11.20–11.40**

### Pause déjeuner / Przerwa obiadowa 11.40–13.15

### *Un XXe siècle contrasté / Dwudziesty wiek (pełen) kontrastów*

Président de séance / moderator sesji : **Iwona Pugacewicz**

**13.15–13.35 Abdelhamid Drira** (Paris) : *L'Islam et l'Orientalisme dans les terres polonaises (XVIe–XXe siècles)* (Islam i orientalizm na ziemiach polskich (XVI–XX wiek))

**13.35–13.55 Frédéric Dessberg** (Coëtquidan/Paris) : *Tolérance et intolérance polonaises vues par les observateurs français entre les deux guerres mondiales* (Polska tolerancja i nietolerancja w oczach francuskich obserwatorów w okresie międzywojennym)

**13.55–14.15 Konrad Białecki** (Poznań) : *Ekumenizm jako przestrzeń tolerancji międzywyznaniowej w Polsce w XX i XXI wieku* (L'œcuménisme comme espace de tolérance interreligieux dans la Pologne du XXe et XXIe siècles)

**14.15–14.35 Agnieszka Bielska** (Paris) : *Na skrzyżowaniu Wisły i Sekwany – stosunek do państwa i religii migrantek polskich we Francji XXI wieku* (Au confluent de la Vistule et de la Seine – l'attitude des migrantes polonaises en France au XXIe siècle envers l'État et la religion)

Discussion / Dyskusja **14.35–14.55**

Conclusions / Zakończenie konferencji : **Daniel Tollet, Maciej Forycki, Iwona Pugacewicz**

### Visite de l'Ambassade de la République de Pologne à Paris / Zwiedzanie Ambasady Rzeczypospolitej Polskiej w Paryżu Hôtel Monaco 57, rue Saint-Dominique



Organisateurs du colloque / Organizatorzy konferencji :

Conseil scientifique / Komitet naukowy : Tomasz Ciesielski, Veronica Granata, Chantal Grell, Maciej Forycki, Christine Lebeau-Rémy, Iwona Pugacewicz, Daniel Tollet, Joanna Orzeł

Bureau / Komitet organizacyjny : Maciej Forycki, Iwona Pugacewicz, Daniel Tollet

Secrétariat / Sekretarz : Mariola Odzimekowska, Joanna Orzeł



INSTITUTE OF HISTORY  
UNIVERSITY OF OPOLE

